

ELMÉLET–MÓDSZERTAN

DR. KŐSZEGFALVI GYÖRGY

Agglomerálódó térségnek jól jön az új város*

Időszerű és jelentős témával foglalkozik lényegre törő írásában dr. Tóth József professzor. Jogosan állapítja meg, hogy a várossá nyilvánítások ügyében „az eredmény meglehetősen kaotikus”. Szomorúan, de egyetértek azzal a megállapításával is, hogy „az urbanizációkutatás mai kérdőjelei lényegében ugyanott vannak, ahol évtizedekkel ezelőtt”. Valóban „új és új problémák merülnek fel a régiek bázisán, új megközelítéseket igényelve”. Nagyon aláhúzom azt a következtetését is, hogy a mai kutatások „igen gyakran nem, vagy nem egyértelműen különítik el ... a településföldrajzi értelemben vett várost ... a szubjektív kritériumok alapján, a társadalmi megítélés révén azzá nyilvánított településtől”.

53 éve – városrendezési szakirányú építészmérnöki diplomám megszerzése óta – foglalkozom ezzel az örökzöld témával, a város fogalmának értelmezésével, a várossá nyilvánítás felettébb bonyolult, ellentmondásokkal is terhelt problémakörével. Különösen két alkalommal szembesültem vele. Először az Országos településhálózat-fejlesztési koncepció (OTK) kidolgozásában való részvételem során (1960–1969 között), másodsor pedig több cikluson átívelően, a várossá nyilvánítást előkészítő bizottság tagjaként.

1960-ban, amikor az OTK kidolgozása megkezdődött, 63 volt a városok száma hazánkban. A koncepció azt a javaslatot fogalmazta meg, hogy a regionális közép szintű településhierarchia minden tagja város legyen a későbbiekben (vagyis az összes közép fokú és részleges közép fokú központ). Ennek alapján 130 városunk lett volna. A koncepcióhoz kapcsolódott a Kormány Tanácsi Hivatala által 1974-ben kiadott állásfoglalás a várossá nyilvánítás feltételeiről. Az OTK a nyolcvanas évek közepén „hamvába dőlt”. Ezzel lényegében „szabaddá lett a pálya”, felgyorsult a várossá nyilvánítás folyamata, gyarapodott a városok száma. A folyamat a rendszerváltás után lett teljes körű: a községek maguk kérhetik várossá nyilvánításukat, ha ezzel a településfejlesztés ügyében illetékes főhatóság egyetért (korábban a BM, majd az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium), a köztársasági elnökhöz jóváhagyásra felterjeszti. A folyamat felettébb felgyorsult. Mára 298 lett a városok száma: ebben nincsenek benne az ez évben várható¹, már véleményezett, de hivatalosan még nem jóváhagyott várossá nyilvánítások.

A kialakult helyzet nyomán a jogi városok száma meghaladja a településföldrajz által központi szerepkörűnek elismert településeket. Én is osztom kollégáim többségének véleményét: a magyar városrendszer az újabb és újabb várossá nyilvánításokkal mesterségesen felduzzasztott. Ez a mára kialakult helyzet. Újabb várossá nyilvánításoknak lehetünk tanúi a jövőben. Egyetértek Tóth professzor azon megállapításával, hogy ... „ebbe az irányba mutat a politikai lobbicsoportok lankadatlan működése mellett néhány

* Hozzászólás dr. Tóth József Meditáció a városokról és a várossá nyilvánítás hazai gyakorlatáról c. vitacikkéhez, amely a Területi Statisztika 2008. májusi számában jelent meg.

¹ A kézirat leadásakor még nem volt ismert az ideai döntés.

olyan előny is, amelynek fontossága nem vitatható”... (a városi cím, az összefogás, a lokálpatriotizmus erősödése, a presztízsnövekedés stb.).

Sajnos nem volt, ma sincs olyan átfogó, tudományosan kellőképpen megalapozott, a jövő valószínű tendenciáit mérlegelő koncepció, mely segítene a várossá nyilvánítások szakmai megítélésében, elbírálásában. De még lehetne szakmailag érdemben orientálni ezt a folyamatot.

Két kérdéstről szeretnék szólni. Az egyik kérdés ez. Hazánkban a múlt század ötvenes-hatvanas éveitől jól nyomon követhetően kibontakozott a településrendszer strukturális változásának folyamata. Ennek következményeként különböző földrajzi kiterjedésű, nagyságú településegységek, struktúrák alakultak ki. A folyamat legkarakterisztikusabb eredményeként az érintett területeken fekvő települések funkcionális és területi összefonódása révén agglomerációk, agglomerálódó térségek alakultak ki. Ez a folyamat a rendszerváltás után is folytatódik, erősödik, markánsabb az összefüggő településcsoportok, településegységek fejlődése. A legszembetűnőbbek, legintenzívebbek az agglomerálódás jegyei a budapesti, balatoni, miskolci, pécsi, győri, szombathelyi térségekben. Összefüggő településcsoportok, településegységek megjelenése, funkcionális összefonódása, területi összenövése figyelhető meg az ország más térségeiben is: Debrecen, Sopron, Eger stb. körül, ezen városok szomszédságában. Abban az esetben, ha olyan települések részéről jelentkeznek várossá nyilvánítási szándékok, amelyek ilyen struktúrákon belül, vagy azok közvetlen szomszédságában helyezkednek el, az kedvező lehet a településegységek további fejlődésére, a települések közötti funkcionális, majd területi-fizikai összefonódás intenzitásának erősödésére, a településközi munkamegosztásra. Ennek eredményeként összefüggő településcsoportok, városi térségek alakulhatnak ki, amelyek alapvetően új helyzetet, feltételeket jelenthetnek a területi irányítás szempontjából is. Ezt a körülményt feltétlenül mérlegelni kell a várossá nyilvánítást célzó elhatározások értékelése kapcsán. A városi cím odaítélését ez a szemlélet – véleményem szerint – pozitívan befolyásolná.

(Talán egyszer megérjük, hogy a balatoni régió „Balaton város” néven jelenik meg. Egyébként jó három évtizeddel korábban felmerült a „Balaton megye” létrehozásának a gondolata.)

A másik kérdés: a kistérségek. A várossá nyilvánítási kérelmek megítélésénél a kistérségeket kell előtérbe helyezni. A lényeg, hogy minden kistérségben legyen város (talán van is – nem tudom megállapítani), ha több, az sem lehet probléma. Sőt kedvezőbb feltételeket jelenthet a településközi kapcsolatok, funkciómegosztás szempontjából. Ezek a városok legyenek a kistérségek szerveződésének, fejlődésének meghatározói. Teljes egyetértéssel idézhetők Tóth professzor mondatai: „a centrum–vonzáskörzet relációk intenzívebbé válásával a város hatása erősödik a hozzákötődő vonzáskörzet településeire is ... A dolgok logikájához persze az is hozzátartozna, hogy a mai mesterséges kistérségeink formációi igazíttassanak a tényleges, objektíve létező vonzáskörzetekhez...” Meggyőzőek a vitaindító szavai, hogy „a térrel egyelőre büntetlenül játszadozó korunkban ettől még messze vagyunk...” Ha ilyen megközelítésű koncepcióban – településegységek, településstruktúrák, valamint a kistérségek szempontjából – mérlegeljük a várossá nyilvánítási szándékokat, a háromszázat meghaladó városból álló rendszer sem tűnhet felnagyítottnak.

A végén le merem írni: ki tudja mikor, a településrendszer nagy távban esetleg bekövetkező mélyreható átalakulásával átértékelődhet a város fogalma, átalakulhatnak az alkalmasság megítélésének kritériumai. Még az is bekövetkezhet, hogy kevesebb város lesz a megváltozó területi-települési struktúra, a közigazgatás-irányítás új szerkezetében, a gyorsan változó, átalakuló településközi kapcsolatok majdan kialakuló rendszerében. Erre reményeink szerint a majdani, új szemléletű urbanizációkutatások adhatnak kellően megalapozott választ.

Kulcsszavak: agglomeráció, agglomerálódó térség, várossá nyilvánítás, urbanizáció.

Resume

This article is a contribution to the discussion launched in the previous number of Területi Statisztika. The author is an architect specialised in town planning, who has been engaged in the interpretation of the concept of town and the issues of promotion to town for 53 years. In case if a settlement belonging to an agglomerating area intends to become a town, this can be favourable in his opinion for the further development of the group of settlements, and the division of labour among those settlements. The micro-regions concerned should also be considered. Towns should play a key role in the organisation and development of micro-regions, and there may be more than one of them in each micro-region. In the longer term the settlement structure may be profoundly transformed, implying a fall in the number of towns.

* * *

A szerkesztőség szívesen ad teret további véleményeknek is.

A köztársasági elnök
140/2008. (VI. 25.) KE
határozata
városi cím adományozásáról

A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 94.§ b) pontja alapján, az önkormányzati miniszter előterjesztésére

Bács-Kiskun megyében:	Hajós
Borsod-Abaúj-Zemplén megyében:	Rudabánya
Fejér megyében:	Bodajk, Pusztaszabolcs
Győr-Moson-Sopron megyében:	Fertőszentmiklós
Pest megyében:	Halásztelek, Isaszeg
Somogy megyében:	Zamárdi

nagyközségeknek a városi címet adományozom.

Ez a határozat 2008. július 1-jén lép hatályba.

Budapest, 2008. június 13.

Ellenjegyzem:

Sólyom László s.k.,
köztársasági elnök

Dr. Gyenesei István s.k.,
önkormányzati miniszter

(Forrás: Magyar Közlöny, 2008/93.)